

О.С. Сердюк, к.е.н.

ORCID 0000-0003-3049-3144

e-mail: oleksandrserdyk@ukr.net,

І.П. Петрова, к.е.н.

ORCID 0000-0002-0515-5349

e-mail: msirynapetrova@gmail.com,

Інститут економіки промисловості

НАН України, м. Київ

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕСТРУКТИВНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів промисловості є центральною проблемою, вирішення якої грає ключову роль в досягненні стійкого зростання економіки, забезпеченні економічної безпеки країни. Особливе значення набувають завдання підвищення конкурентоспроможності промисловості у зв'язку з процесами глобалізації. Зростання конкурентоспроможності підприємств сьогодні пов'язують з впровадженням технологій Індустрії 4.0. Трансформація промисловості в умовах Індустрії 4.0 потребує вирішення, як мінімум, двох комплексних, непростих і взаємопов'язаних завдань. По-перше, створення умов для формування інноваційного потенціалу підприємства, по-друге, умов для його реалізації. І якщо рішення першого завдання в більшій мірі залежить від внутрішнього середовища підприємства, то рішення другої обумовлено розвитком зовнішнього інституціонального забезпечення.

У наукових колах в достатній мірі досліджені проблеми трансформації економіки і її інституціональної системи, розроблені типи моделей, що описують поведінку економічних агентів, методи прийняття рішень, характерні для різних моделей їх поведінки, та типи фірм. Однак, до теперішнього часу не сформовано єдиної теорії трансформації інституціональних систем, і для її вивчення використовуються комбінації різних теорій, що не завжди дозволяє врахувати особливості конкретних країн на тлі змін технологічних укладів.

Істотний внесок в дослідження конкуренції принесла праця Адама Сміта «Дослідження про природу і причини багатства народів» [1]. Ця праця швидко набувала популярності у ліберальних інтелектуальних колах, ставши теоретичною основою для зароджуваної у той період часу капіталістичної моделі господарювання. Одним із ключових постулатів, висунутих Адамом Смітом, було твердження, що в умовах вільної конкуренції, корисливі мотиви підприємців, в цілому позитивно впливають на суспільство. Тобто, маючи на меті отримання особистої вигоди, підприємці інвестують у виробництво, знижують ціну на продукцію (послуги), підвищують якість тощо. У цьому полягає принцип так званої «невидимої руки».

За логікою Сміта, «невидима рука» має рухати суспільство у позитивному напрямку, не лише в рамках локальних господарських процесів, а й в цілому, в масштабах соціально-економічних відносин в державі. Так, наприклад, політична конкуренція має підштовхувати можновладців до реалізації суспільно корисних заходів, а конкуренція в середині суспільства має сприяти максимальній мобілізації трудових та організаційних зусиль громадян.

В цілому, такий висновок можна вважати об'єктивним. Однак слід додати істотне зауваження, що стан абсолютно ефективної конкуренції (де у повній мірі діють вищенаведені принципи) може бути досягнутий лише в умовах інформаційної рівності та відсутності трансакційних витрат комунікації. Ще однією обов'язковою умовою, є наявність інституціональної системи, що забезпечить реалізацію вільних конкурентних відносин. За своєю суттю, такий стан, є утопічним, оскільки апріорі неможливо досягнути повної інформаційної рівності та нівелювати фактор трансакційних витрат комунікацій. Однак будь-який поступ у бік інформаційної рівності та зниження трансакційних витрат комунікацій, схилитиме «шальки терезів» у бік ефективної конкуренції. Що стосується інституціональної системи, питання не стоїть так гостро, оскільки ряд країн світу досягли умов вільної конкуренції. Питання лише полягає в тому, як досягнути інституціональної конвергенції. Тобто, досягнути стану, за якого формальне інституціональне середовище не суперечитиме неформальним правилам встановленим у суспільстві.

На додачу слід зауважити, що ефективна конкуренція не є похідною виключно господарських процесів. Її джерела походять від моделі соціально-економічних відносин, які склались у суспільстві. Відповідно, джерела ефективної конкуренції, слід шукати у моделях комунікації (співпраці) в середні суспільства, а не у формальних інститутах, як прийнято вважати сьогодні.

У 1950 р., американський економіст вірменського походження – Армен Алчіан, виснув свою відому еволюційну теорію [2], згідно з якою, конкуренція усуває неефективні інститути, що стримують її розвиток. Тобто, за логікою А. Алчіана, конкуренція має впливати на сили, що здатні змінити інститути. Априорі відомо, що інститути формують організації, а отже, вони мають мати на це волю. Чи мотивуватиме конкуренція організації до зміни інститутів, відповідь неоднозначна. Все залежить від користі, яку несуть із собою діючі інститути існуючим організаціям. З огляду на те, що в умовах неповної інформації (невизначеності щодо майбутнього), користь конкуренції для організацій не є очевидною (деякі організації, за неповної інформації, можуть об'єктивно спрогнозувати, що конкуренція негативно впливатиме на них), вони скоріш за все тяжітимуть до збереження статус-кво.

У своїй відомій науковій праці «Інститути, інституціональні зміни і функціонування економіки», Дуглас Норт зауважив, що «інститути не обов'язково – і далеко не завжди – створюються для того, щоб бути соціально ефективними; інститути або, принаймні, формальні правила, створюються скоріш для того, щоб слугувати інтересам тих, хто займає позиції, що дають змогу впливати на формування нових правил» [3]. Такий висновок Д. Нортона, являє собою об'єктивну антитезу щодо абсолютної ефективності конкурентних відносин.

Ключовим постулатом інституціональної школи економіки, є не визнання факту наявності трансакційних витрат у процесі обміну. На думку представників школи, обсяг трансакційних витрат, залежить від інститутів, що визначають так звані «правила гри» у суспільстві. Поділяючи погляди інституціоналістів, американський економіст, згодом Лауреат Нобелівської премії з економіки – Рональд Гарі Коуз, дійшов висновку, що передбачувана неокласичною парадигмою алокація ресурсів (яка згідно неокласичної теорії є похідною ефективною конкуренцією), можлива лише за умови відсутності трансакційних витрат. Ось як Рональд Коуз визначає джерела походження трансакційних витрат: «Для того щоб здійснити ринкову трансакцію, необхідно визначити, з ким краще укласти угоду, провести перемовини, які передують укладанню угоди, підготувати контракт, зібрати відомості, аби впевнитися, що умови контракту виконуватимуться» [4, с. 15].

Більш широке пояснення трансакційним витратам дають інституціоналісти Ерік Фуруботн і Рудольф Ріхтер: «В реальності не

існує анонімного обміну на абсолютно конкурентних ринках. Зазвичай потенційним учасникам обміну слід знайти один одного, і у випадку, якщо зацікавлені сторони встановили контакт, вони намагаються більше дізнатися один про одного. А саме кожен має встановити, ким є потенційний партнер, чи має від бажання і здатність дотримуватися тих угод, що можуть бути укладені. Для того, щоб знайти партнера для ефективного обміну і встановити в деталях умови обміну, необхідні перемовини. Ймовірно, може виникнути необхідність у забезпеченні юридичних гарантій. З огляду на те, що не виключена ймовірність помилки, за виконанням контракту має здійснюватися нагляд. У деяких випадках, може знадобитися примус до виконання контрактних зобов'язань за допомогою передбачених законів, або інших санкцій» Далі виділяють витрати ринкового механізму «1) витрати на підготовку контрактів (витрати ведення переговорів і прийняття рішень); 2) витрати укладення контрактів; 3) витрати моніторингу забезпечення виконання контрактних зобов'язків» [5, с. 59].

Із вищезазначеного випливає, що інституціоналісти розглядають проблему конкуренції у значно ширшому контексті, аніж послідовники неокласичної парадигми, для більшості з яких «*laissez-faire*» є квінтесенцією ефективності. Відповідно, у контексті дослідження конкурентних відносин (у широкому значенні цього слова), доцільно застосувати саме інституціональну теорію.

Метою статті є висвітлення поточних проблем інституціонального забезпечення деструктивної конкуренції в Україні та обґрунтування напрямів вдосконалення інститутів стримування деструктивної конкуренції в Україні.

Аналіз інститутів націлених на стримування деструктивної конкуренції в Україні

В країнах Східної Європи антимонопольне законодавство близьке за своєю сутністю до західноєвропейського. Правовою основою для регулювання деструктивної конкуренції в Україні є законодавство про захист економічної конкуренції, яке ґрунтується на нормах, визначених Конституцією України, і складається із системи законів та інших нормативно правових актів. Конкурентне законодавство України сформовано за функціональним принципом і має на меті комплексне законодавче врегулювання відносин у сфері економічної конкуренції.

Першим спеціальним законом, спрямованим на захист економічної конкуренції став Закон України «Про обмеження монопо-

лізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18 лютого 1992 р., який заклав правові основи обмеження і попередження монополізму, недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності та здійснення державного контролю за додержанням норм антимонопольного законодавства [6]. Підкреслимо, що перший конкурентний Закон України мав комплексний характер. Ним були визначені основні поняття й категорії конкурентного змагання, основні види порушень у сфері конкуренції, організаційні та процесуальні засади антимонопольної діяльності.

Законом також передбачалося, що державний контроль за дотриманням антимонопольного законодавства, захист інтересів підприємців від зловживання монополієм становитиме та недопущення недобросовісної конкуренції здійснюється Антимонопольним комітетом України відповідно до його компетенції. Більшість статей Закону була присвячена питанням створення та забезпечення функціонування Антимонопольного комітету України. Проте специфічність завдань та функцій, що покладалися на Антимонопольний комітет України, обумовили необхідність створення спеціального нормативного акту, яким став Закон України «Про Антимонопольний комітет України» [7].

Верховна Рада України 26 листопада 1993 р. прийняла Закон України «Про Антимонопольний комітет України», у якому йдеться детально про створення державного органу, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» основним завданням Антимонопольного комітету України (АМКУ) є:

- здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;

- здійснення контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та регулюванням цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;

- сприяння розвитку добросовісної конкуренції;

- методичного забезпечення застосування законодавства щодо захисту економічної конкуренції.

Крім того, згідно зі ст. 7 закону України «Про Антимонопольний комітет України», АМКУ, окрім функцій, пов'язаних з контролем та попередженням порушень законодавства в сфері економічної конкуренції, виконує й функції, притаманні судовим органам. Він розглядає справи про адміністративні правопорушення, накладає штрафи.

Наступним кроком у розвитку антимонопольного законодавства України був Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [8], що набув чинності у 1996 р. Цей Закон визначає правові засади захисту суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції. Закон спрямовано на встановлення, розвиток і забезпечення торгових та інших чесних звичаїв ведення конкуренції при здійсненні господарської діяльності в умовах ринкових відносин.

Для посилення державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій в 2000 році було прийнято Закон України «Про природні монополії», де визначені органи, які здійснюють державне регулювання діяльності суб'єктів природних монополій; сфери діяльності суб'єктів природних монополій; принципи державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій; обов'язки суб'єктів природних монополій; види відповідальності суб'єктів природних монополій, їх посадових осіб та органів, які регулюють їх діяльність [9].

Для створення необхідного правового механізму в гармонізації конкурентної і промислової політики Верховною Радою України у 2001 р. було прийнято базовий нормативно-правовий акт законодавства щодо захисту економічної конкуренції – Закон України «Про захист економічної конкуренції» [10]. Цим Законом регулюються відносини органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю із суб'єктами господарювання; суб'єктів господарювання з іншими суб'єктами господарювання, із споживачами, іншими юридичними та фізичними особами у зв'язку з економічною конкуренцією. Важливо те, що розробці Закону України «Про захист економічної конкуренції» передувало ґрунтовне вивчення значної кількості аналогічних законів країн Східної, Центральної та Західної Європи, законодавства країн-членів СНД [11].

Із набуттям чинності Законом України «Про захист економічної конкуренції» втратив силу Закон України «Про обмеження монополізму і недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності».

У Законі України «Про захист економічної конкуренції» порівняно із Законом України «Про обмеження монополізму і недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності» значно розширено перелік дій, що можуть бути визначені як антиконкурентні узгоджені дії (ст. 6) [10].

Передбачено звільнення від відповідальності, якщо дії малих або середніх підприємств щодо спільного придбання товарів не призводять до суттєвого обмеження конкуренції (ст. 7).

Передбачена низка узгоджених дій, які можуть бути дозволені Антимонопольним комітетом України та Кабінетом Міністрів України (ст. 10).

У новому Законі значно розширено перелік відносин між суб'єктами господарювання, що можуть бути визнані концентрацією, наведено перелік дій, що не вважаються концентрацією (ст. 22).

Закон направлено виключно на ті дії суб'єктів господарювання, що можуть призвести до монополізації ринків. У Законі України «Про захист економічної конкуренції» дається загальний і виключний перелік дій, які вважаються порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, запроваджується механізм, згідно з яким суб'єкти господарювання, громадяни, об'єднання, установи, організації можуть звернутися безпосередньо до АМКУ щодо захисту своїх прав у зв'язку з порушенням законодавства про захист економічної конкуренції (ст. 36). При цьому, відповідно до Закону, такий суб'єкт має право звернутися до господарського суду із заявою про відшкодування збитків у подвійному розмірі (ст. 55) [10].

Отже, Закон стимулює суб'єктів господарювання і споживачів, чий права порушено, до активних дій щодо захисту своїх прав.

Після прийняття Закону України «Про захист від економічної конкуренції» норми конкурентного законодавства були суттєво вдосконалені. Саме ж законодавство про захист економічної конкуренції розширилося й формувалося на базі самого Закону України «Про захист економічної конкуренції», законів України «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про ціни і ціноутворення», «Про господарські товариства», «Про транспорт», «Про телекомунікації», «Про електроенергетику», «Про рекламу».

Але, незважаючи на всі здобутки, законодавство з регулювання деструктивної конкуренції порівняно із зарубіжними аналогами доволі молоде й потребує урахування специфічних факторів, що об'єктивно існують в Україні.

Аналіз показників, що характеризують рівень деструктивної конкуренції в Україні

Кількісні показники щодо деструктивної конкуренції у розрізі основних типів наведено у звітах Антимонопольного комітету України.

На основі аналізу звітів Антимонопольного комітету України за 2014-2020 рр. [12-18] можна зробити висновок, що простежується тенденція до зниження загального числа порушень законодавства про захист економічної конкуренції. Серед найбільш поширених порушень деструктивної конкуренції є зловживання монопольним становищем, антиконкурентні дії органів влади, антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання та недобросовісна конкуренція (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка припинених порушень за видами деструктивної конкуренції протягом 2014-2020 рр.

Роки	Зловживання монопольним становищем, од.	Недобросовісна конкуренція, од.	Антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання, од.	Антиконкурентні дії органів влади, од.	Інші порушення, од.	Всього
2014	2221	650	445	1628	397	5341
2015	2169	432	524	917	481	4523
2016	1322	276	283	782	409	3072
2017	795	256	317	610	457	2435
2018	216	168	263	454	243	1344
2019	268	168	799	457	379	2071
2020	227	147	877	162	211	1624
Всього	7218	2097	3508	4460	2577	

Джерело: побудовано за даними Антимонопольного Комітету України [12-18].

Динаміка наведених вище порушень є нестабільною за вказаними видами порушень. Зловживання монопольним становищем, антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання та недобросовісна конкуренція становлять реальну загрозу економічній безпеці країни.

Одним із найпоширеніших видів порушень деструктивної конкуренції є зловживання монопольним становищем.

Відповідальність за незаконне зловживання домінуючим становищем вимагає, щоб суб'єкт господарювання займав домінуюче становище на задіяному ринку товару. Відповідно до визначення у частині першій ст. 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [10], суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище, якщо: у нього на ринку немає жодного конкурента, або він не зазнає значної конкуренції внаслідок наявності пілг, або внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання чи інших факторів.

Закон встановлює, що суб'єкт господарювання, частка якого на ринку перевищує 35%, займає домінуюче становище, але це можна спростувати (частина друга ст. 12). Для спростування цього суб'єкт господарювання має довести, що зазнає суттєвої конкуренції. Становище суб'єктів господарювання з ринковою часткою 35% або менше також може вважатися монопольним (домінуючим), якщо вони не зазнають значної конкуренції, особливо, коли розмір інших конкуруючих суб'єктів господарювання на тому ж ринку є невеликим (частина третя ст. 12) [10].

Загальна кількість визнаних порушень за типами зловживання монопольним становищем за 2014-2020 рр. наведено на рис. 1.

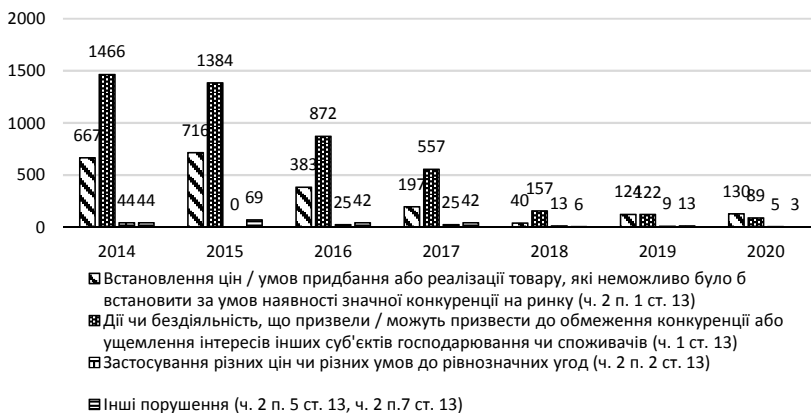

Рис. 1. Детальний розподіл припинених порушень за видами зловживання монопольним становищем за 2014-2020 рр.

Джерело: побудовано за даними Антимонопольного Комітету України [12-18].

Найбільша кількість випадків порушень виявлено за ч. 1 ст. 13 «дія чи бездіяльність, що призвели / можуть призвести до обмеження конкуренції або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів». Частка цих порушень від загальної кількості зловживань антимонопольним законодавством у 2014 р. склала 66%, у 2015 р. – 64, у 2016 р. – 66, у 2017 р. – 70, у 2018 р. – 73, у 2019 р. – 46, у 2020 р. – 39%. Дані свідчать, що починаючи з 2019 р. порівняно з 2014 р. суттєво зменшилась загальна кількість зловживань монопольним становищем.

Найбільш поширеними ринками зловживань монопольним становищем є паливно-енергетичний комплекс та житлово-комунальне господарство, охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби (табл. 2).

Таблиця 2

Структура припинених порушень «Зловживання монопольним становищем» за галузями, %

Галузі	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Будівництво та будівельні матеріали	0,05	0,37	0,15	0,63	0,5	0,4	20,7
ПЕК і ЖКГ	49,69	56,99	63,3	60,51	72,2	50	31,3
АПК	5,5	10,51	2,6	4,28	2,8	0,4	0
Транспорт	1,36	7,88	13,8	9,81	5,5	7,5	5,3
Охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби	9,77	9,22	7,9	9,43	7,9	22,4	24,2
Послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном	5,55	1,75	2,4	2,52	3,2	0,7	8,4
Вивезення та переробка відходів	5,86	2,58	2,5	2,77	0	6,7	5,3
Зв'язок та телекомунікації	0,27	0,55	0,2	1,01	0,5	0,7	3,1
Фінансова та страхова діяльність	0	0	0	0	0,9	0	0
Промисловість	0	0	0	0	0,9	0,7	0
Ритуальні послуги	1,95	0,51	0,6	0,5	1,4	0	0
Адміністративні та загальні послуги	0,86	0,1	0	0	0	4,5	0
Підключення об'єктів містобудування до інженерних мереж електро-, газо-, тепло-, водопостачання та водовідведення	7,23	3,41	1,7	3,27	0	0	0
Обслуговування та ремонт автомобілів	1,09	0,41	0,15	0	0	0	0
Інші ринки	10,82	5,72	4,7	5,27	4,2	6	1,7

Джерело: побудовано за даними Антимонопольного Комітету України [12-18].

Щорічно в Україні виявляється значна кількість антиконкурентних дій органів влади.

Три статті Розділу III Закону України «Про захист економічної конкуренції» (ст. 15, 16 і 17) [10] наділяють АМКУ надзвичайними повноваженнями контролювати антиконкурентні дії державних органів. Визначені у законі заборони стосуються «органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю». Як зазначено у ст. 1, «органи влади та органи місцевого самоврядування» включають практично усі державні органи: міністерства, органи, що регулюють природні монополії, органи приватизації, та Верховну Раду Автономної Республіки Крим. У сферу дії закону не входять такі суб'єкти, як Верховна Рада України, Президент, Кабінет Міністрів, суди, Національний банк України та Генеральна прокуратура.

Протягом останніх п'яти років справи за ст. 15-17 [10] склали близько 15 відсотків усіх справ, розглянутих АМКУ. Таким чином, це друга найбільша категорія після зловживання домінуючим становищем. Двома найбільш поширеними типами порушень були дії чи бездіяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю (колегіального органу чи посадової особи), які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції (ч. 1 ст. 15) та схилення до порушень законодавства про захист економічної конкуренції або їх легітимачії (ст. 17). Рік за роком ці дві категорії склали 50-60% усіх порушень, вчинених державними органами (рис. 2). Надання переваг суб'єктам господарювання, що ставили їх у більш вигідне становище порівняно з іншими (параграф шостий частини другої ст. 15) та створення несприятливих дискримінаційних умов для суб'єкта господарювання (параграф сьомий частини другої ст. 15) склали кожне близько 15% порушень. Ще 15% порушень стосувалися прямого або опосередкованого примушення суб'єктів господарювання до пріоритетного укладення договорів (абзац третій частини другої ст. 15).

Найбільш поширеними ринками порушень антиконкурентних дій органів влади є паливно-енергетичний комплекс та житлово-комунальне господарство, послуги землевпорядкування та послуги з нерухомими майном і вивезення та переробка відходів (табл. 3).

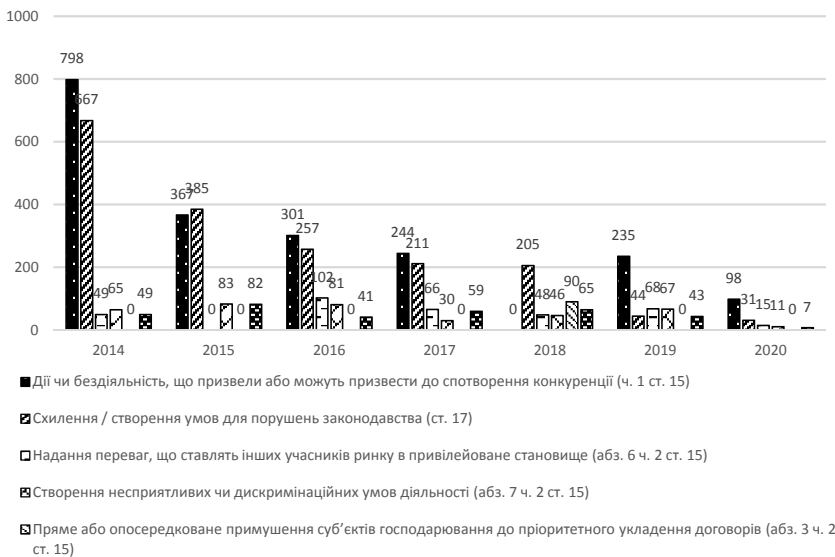

Рис. 2. Детальний розподіл припинених порушень за видами антиконкурентних дій органів влади за 2014-2020 рр.

Джерело: побудовано за даними Антимонопольного Комітету України [12-18].

Таблиця 3

Галузі	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	2	3	4	5	6	7	8
Будівництво та будівельні матеріали	0,8	0	0,4	0,98	1,8	3,3	6,8
ПЕК і ЖКГ	13,5	15,7	15,25	8,04	37,9	15,5	14,2
АПК	1	0,87	0,25	5,25	8,6	2	0
Транспорт	7,3	8,18	7,8	13,28	3,1	3,5	4,9
Охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби	1,6	1,64	3,6	6,39	0,2	1,5	6,8
Послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном	4,2	11,67	14,45	4,92	15,6	26,3	23,5
Вивезення та переробка відходів	13,1	8,94	7,5	10	0	21,2	22,8
Зв'язок та телекомунікації	0,2	0,22	0,25	0,33	0,4	1,5	1,2
Фінансова та страхова діяльність	0	0	0	0	0,2	0	0

Закінчення табл. 3

1	2	3	4	5	6	7	8
Промисловість	0	0	0	0	0,2	0	0
Ритуальні послуги	2,2	2,94	4,3	2,46	1,6	0	3,7
Адміністративні та загальні послуги	41,9	40,02	26,1	33,93	0	9	0
Підключення об'єктів містобудування до інженерних мереж електро-, газо-, тепло-, водопостачання та водовідведення	0,2	0,55	0,4	0	0	0	0
Обслуговування та ремонт автомобілів	0,1	0	0	0	0	0	0
Інші ринки	13,9	9,27	19,7	14,42	30,4	16,2	16,1

Джерело: побудовано за даними Антимонопольного Комітету України [12-18].

Аналіз наведених даних за видом деструктивної конкуренції як узгоджені дії суб'єктів господарювання ілюструють негативну динаміку протягом 2014-2020 рр.

Згідно статті 5 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [10] під узгодженими діями розуміється укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень у будь-якій формі, а також будь-яка інша погоджена конкурентна поведінка (діяльність, бездіяльність) суб'єктів господарювання.

Узгодженими діями є також створення суб'єкта господарювання, об'єднання, метою чи наслідком створення якого є координація конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили зазначений суб'єкт господарювання, об'єднання, або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання, або вступ до такого об'єднання.

Загальна кількість визнаних порушень за типами антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання за 2014-2020 рр. наведено на рис. 3.

Із загальної кількості припинених порушень у вигляді антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання найбільшу кількість припинено у вигляді антиконкурентних узгоджених дій, які стосувалися спотворення результатів торгів, аукціонів, тендерів. Частка цих порушень від загальної кількості антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання у 2014 р. становила 80%, у 2015 р. – 75%, у 2016 р. – 80%, у 2017 р. – 9%, у 2018 р. – 95%, у 2019 р. – 97%, у 2020 р. – 96%.

Рис. 3. Детальний розподіл припинених порушень за типами антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання за 2014-2020 рр.

Джерело: побудовано за даними Антимонопольного Комітету України [12-18].

Також були припинені й інші типи антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, які стосуються, зокрема, встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів, вчинення суб'єктами господарювання схожих дій (бездіяльності) на ринку товару, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції у разі, якщо аналіз ситуації на ринку товару спростовує наявність об'єктивних причин для вчинення таких дій (бездіяльності). Частка цих порушень від загальної кількості антиконкурентних узгоджених дій у 2014 р. становила 20%, у 2015 р. – 26, у 2016 р. – 20, у 2017 р. – 9, у 2018 р. – 5, у 2019 р. – 3, у 2020 р. – 4%.

Такий вид деструктивної конкуренції найбільш поширені на ринках будівництва, паливно-енергетичного комплексу, агропромислового комплексу та транспорту (табл. 4).

На четвертому місці за припиненими порушеннями деструктивної конкуренції йде недобросовісна конкуренція. Відповідно до Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» недобросовісною конкуренцією є будь-які дії суб'єктів господарювання, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності.

Структура припинених порушень «Антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання» за галузями, %

Галузі	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Будівництво та будівельні матеріали	18,58	6,11	10,6	12,94	26,2	25	23,8
ПЕК і ЖКГ	10,78	12,98	20,1	11,68	7,2	6,1	16
АПК	16,51	27,86	16,25	10,09	21,6	17	16
Транспорт	10,09	14,7	14,1	5,99	8,4	6,5	9,4
Охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби	4,59	9,16	8,5	6,62	2,3	3,4	3
Послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном	0	0,38	1,4	0,63	0,4	0,9	0
Вивезення та переробка відходів	0,23	0	0,35	0,95	0	0,6	0
Зв'язок та телекомунікації	0,23	0,57	0,4	0,63	0,4	1,6	1,7
Фінансова та страхова діяльність	0	0	0	0	0,8	0,4	0,1
Промисловість	0	0	0	0	5,7	13,4	1,3
Ритуальні послуги	0	0	0	0	0	0	0,2
Адміністративні та загальні послуги	0	0	0	0	0	0,3	0
Обслуговування та ремонт автомобілів	1,38	0	1,1	0,63	0	0	0
Інші ринки	37,61	28,24	27,2	49,84	27	24,8	28,5

Джерело: побудовано за даними Антимонопольного Комітету України [12-18].

Найбільш поширеними порушеннями у сфері недобросовісної конкуренції є порушення, передбачені ст. 15 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [8], у вигляді поширення інформації, що вводить в оману. Відповідно до статистики, інформація, що вводить споживача в оману, становить 70% порушень у сфері недобросовісної конкуренції (рис. 4). Іншими типами виявлених порушень недобросовісної конкуренції є ст. 4. Неправомірне використання позначень, ст. 15. Досягнення неправомірних переваг у конкуренції, ст. 1. Недобросовісна конкуренція, ст. 8. Дискредитація суб'єкта господарювання.

Рис. 4. Детальний розподіл припинених порушень за видами недобросовісної конкуренції за 2014-2020 рр.

Джерело: побудовано за даними Антимонопольного Комітету України [12-18].

Типи недобросовісної конкуренції найбільш поширені на ринках агропромислового комплексу і зв'язку та телекомунікацій (табл. 5).

Необхідно також звернути увагу й на динаміку накладених штрафів Антимонопольним комітетом України у 2014-2020 рр., що наведена в табл. 6.

Динаміка вказує на те, що найбільшу суму штрафів було накладено у 2016 та 2019 рр. Протягом 2014, 2016, 2020 рр. найбільшу

Таблиця 5

Недобросовісна конкуренція за галузями, %*

Галузі	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Будівництво та будівельні матеріали	2,77	2,55	3,6	3,13	0,6	1,2	0,7
ПЕК і ЖКГ	0,46	0,92	1,4	0,39	2,4	0,6	0,7
АПК	53,54	39,12	28,25	29,3	43,4	35,1	50,3
Транспорт	5,54	3,01	2,9	7,03	3	8,9	4,1
Охорона здоров'я, лікарські засоби та медичні засоби	15,85	18,75	9,8	15,23	5,3	28,6	12,2
Послуги землевпорядкування та послуги з нерухомим майном	1,08	1,62	0,35	1,56	0	0	0
Вивезення та переробка відходів	0,62	0	0,7	0,39	0	0	0
Зв'язок та телекомунікації	0,15	1,16	2,2	3,13	1,8	3,6	8,2
Фінансова та страхова діяльність	0	0	0	0	0,6	1,2	2,7
Промисловість	0	0	0	0	3	4,2	6,1
Ритуальні послуги	0,15	1,16	0,4	0	3	0	1,4
Інші ринки	19,53	31,25	50	38,67	36,9	16,6	13,6
Адміністративні та загальні послуги	0	0	0	0	0	0	0
Підключення об'єктів містобудування до інженерних мереж електро-, газо-, тепло-, водопостачання та водовідведення	0	0	0	0	0	0	0
Обслуговування та ремонт автомобілів	0,31	0,46	0,4	1,17	0	0	0

Джерело: побудовано за даними Антимонопольного Комітету України [12-18].

Таблиця 6

Накладені штрафи за 2014-2020 рр. за типами деструктивної конкуренції, млн. грн*

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Зловживання монопольним становищем	60,9	76,229	86404,5	41	98	404,1	712,6
Антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання	25,5	236	294,2	1684,6	119,9	8126	683,5
Недобросовісна конкуренція	4,1	17,235	5	50,5	24,1	9,3	218,9
Інші порушення	8,8	9,537	18,1	27,2	35,2	133,3	20,6
Всього	99,3	339,001	86721,8	1803,3	277,2	8672,7	1635,6

Джерело: побудовано за даними Антимонопольного Комітету України [12-18].

суму штрафів нараховано за зловживання монопольним становищем, натомість у 2015 р., 2017-2019 рр. найбільшу суму штрафів було накладено за антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання. Слід також звернути увагу на співвідношення накладених АМКУ штрафів та сплачених штрафів за порушення законодавства про захист економічної конкуренції за 2014-2020 рр., що наведено в табл. 7.

Таблиця 7

Співвідношення накладених Антимонопольним комітетом України штрафів та сплачених штрафів за порушення законодавства про захист економічної конкуренції у 2014-2020 рр., млн. грн.

Роки	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Накладені штрафи	99,3	338,9	86721,8	1803,3	277,8	8672,7	1635,6
Сплачені штрафи	29,8	30,5	32,6	340,6	182,8	154,7	2806,7

Джерело: побудовано за даними Антимонопольного Комітету України [12-18].

Слід звернути увагу на значну різницю між сумами накладених штрафів та штрафами, сплаченими за порушення. Так, зокрема, протягом 7 років було зафіксовано суттєве зростання співвідношення накладених та сплачених штрафів. Антимонопольний комітет аргументує це тим, що результативність стягнення штрафів залежить від судової системи, оскільки накладення великих штрафів не приймається добровільно суб'єктами економічних відносин, а тому вони звертаються до суду, а судові провадження триває у середньому півтора року.

Проведений аналіз регулювання деструктивної конкуренції свідчить, що антимонопольне законодавство України потребує подальшого розвитку. Незважаючи на позитивні відгуки провідних юристів ЄС та США, антимонопольне законодавство потребує вдосконалення.

Напрями вдосконалення інститутів стримування деструктивної конкуренції в Україні

В Україні активно ведуться дискусії щодо удосконалення та розвитку конкурентного законодавства [19; 20]. Наприклад, Н. Кузнецова та Ю. Семенюк вказують на відсутність узгодженості в сис-

темі понять антимонопольного законодавства України [20, с. 11]. Ю. Журик вказує на громіздкість і важкість визначень понять у деяких законах антимонопольного законодавства [20, с. 84]. Також вчений акцентує увагу на недоцільності виконання АМКУ функцій щодо складання протоколів про адміністративні порушення, накладання штрафів за порушення антимонопольного законодавства. Ці функції, зазначає вчений, притаманні органам правосуддя і виконання їх АМКУ є порушенням ст. 124 Конституції України, згідно з якою правосуддя в Україні здійснюється виключно судами [19, с. 83]. Цю тезу підтримує й інший вчений І. Дахно, який зазначає неприпустимим те, що АМКУ займається попередженням правопорушень і розглядом справ за двома протилежними напрямками економічної діяльності – у сфері монополістичної діяльності та у сфері конкурентних відносин [21, с. 94].

Кобець С.П. вже у своїй роботі обґрунтовує напрямками вдосконалення правових та організаційних механізмів антимонопольного регулювання в Україні через удосконалення термінологічного ряду базових законів антимонопольного законодавства; створення окремого органу, який займався би попередженням та розслідуванням порушень у сфері конкуренції; передачу повноважень щодо складання протоколів про адміністративні порушення [22, с. 32].

Крім доробку науковців, міжнародні організації, зокрема Організація економічного співробітництва та розвитку, приймають активну участь у розбудові найважливіших програм та вдосконаленні конкурентного законодавства України відповідно до міжнародних стандартів і передових практик [23, с. 13]. Зокрема, рекомендації стосуються обмеженості ресурсів і незалежності АМКУ, потреби покращення системи законодавства й запровадження суворих покарань за створення картелів і змови учасників тендерів, усунення суперечностей із Господарським кодексом, а також чіткої та прозорої процедури визначення пріоритетів і процесів діяльності АМКУ [23].

Погоджуємося із твердженнями вчених щодо доцільності розмежування деяких функцій Антимонопольного комітету України, адже АМКУ виконує багато функцій, кількість заяв та звернень щодо порушень законодавства про захист економічної конкуренції достатньо велика, що свідчить про перевантаження АМКУ та його структурних підрозділів.

Слід вказати, що у 2020 р. відповідно до розпорядження Антимонопольного комітету України від 21.11.2019 р. № 23-р «Про реорганізацію територіальних відділень Антимонопольного комітету

Україні» відбулась оптимізація структури обласних територіальних відділень до 6 міжобласних територіальних відділень: Північного, Західного, Південного, Південно-західного, Південно-східного та Східного. У Дніпрі, Києві, Львові, Одесі Харкові та Хмельницькому почали працювати нові регіональні відділення Комітету. Водночас в інших обласних центрах організовано відокремлені відділи без статусу юридичної особи (рис. 5).

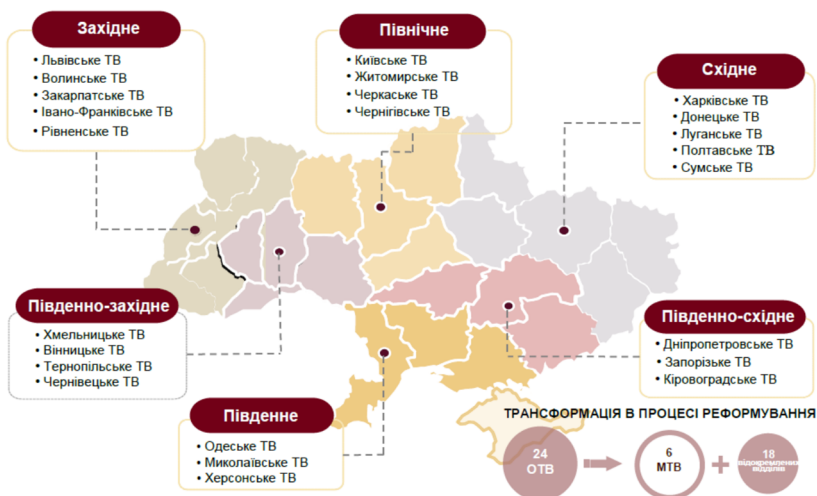

Рис. 5. Міжобласні територіальні відділення АМКУ [18]

У звіті Антимонопольного комітету України за 2020 рік [18] необхідність реформи АМКУ передбачено рекомендаціями низки міжнародних організацій, зокрема Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Також, аналогічну позицію висловили експерти профільних відомств ЄС із Німеччини та Литви, що також співпрацювали з Комітетом у рамках проекту Twinning (рис. 6).

Отже, реорганізація структурних підрозділів Антимонопольного комітету України відбувається поступово як елемента загальнонаціональної стратегії економічного реформування. Однак, питання функціонально-структурного розмежування державних органів у сфері регулювання деструктивної конкуренції залишаються відкритими.

З наведеного вище аналізу зарубіжного досвіду, виходить що в цих країнах перелічені повноваження розподілені між декількома

Рис. 6. Етапи реформи Антимонопольного комітету України [18]

самостійними органами, тобто використовується перехресний контроль, коли процес реалізації конкурентної політики розділений між кількома органами: один здійснює розслідування, другий приймає рішення, третій (дорадчий) дає незалежну оцінку того, що відбувається у сфері конкуренції [24, с. 74]. Крім того, у багатьох європейських країнах, діють спеціальні суди, які займаються розглядом справ, які стосуються порушень конкурентного законодавства. Наприклад, у Польщі функціонує суд із конкуренції й захисту прав споживачів, в Австрії справи в указаній сфері розглядає по першій інстанції картельний суд; у Німеччині спеціалізованим судом першої інстанції є картельна палата (колегія) Верховного суду відповідної землі [25, с. 81] і т.д.

Зважаючи на отримані результати дослідження, можна зробити висновок, що незважаючи на динамічний розвиток антимонопольного законодавства України, що позитивно оцінюється закордонними експертами, а також значне підвищення результативності діяльності Антимонопольного комітету України, новий етап розвитку інституціонального забезпечення щодо подолання деструктивної конкуренції потребує вдосконалення антимонопольного законодавства та практики його правозастосування відповідно до кращого міжнародного досвіду, а також суттєве підвищення результативності діяльності антимонопольних органів за рахунок функціонально-структурного розмежування повноважень АМКУ із використанням перехресного контролю.

Література

1. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів / пер. з англ. О. Васильєв, М. Межевкіна, А. Малівський. Київ: Наш формат, 2018. 736 с.
2. Alchian, Armen A. Uncertainty, Evolution and Economic Theory. *Journal of Political Economy*. 1950. Vol. 58. P. 211-221. DOI: <http://dx.doi.org/10.1086/256940>.
3. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / пер. с англ. А. Н. Нестеренко; предисл. и науч. ред. Б. З. Мильнера. Москва: Фонд экономической книги “Начала”, 1997. 180 с.
4. Coase R. H. The Problem of Social Cost. *Journal of Law and Economics*. 1960. Vol. 3. P. 1-44.
5. Фуруботн Э. Институты и экономическая теория / пер. с англ. под редакцией В.С. Катгалко и Н.П. Дроздовой. СПб.: Издательский Дом Санкт-Петербургского государственного университета, 2005. 702 с.
6. Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності: Закон України від 18.02.1992 р. № 2133-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132-12#Text>.
7. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 р. № 3660-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>.
8. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 237/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
9. Про природні монополії: Закон України від 20.04. 2000 р. №1682-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14#Text>.
10. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01. 2001 р. № 2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>.
11. Бакаліньська О. О. Проблеми і перспективи розвитку конкурентного законодавства України. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 17-21.
12. Звіт Антимонопольного комітету України за 2014 рік від 12.03.2015 р. URL: <https://amcu.gov.ua/pronas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2014>.
13. Звіт Антимонопольного комітету України за 2015 рік від 14.03.2016. URL: <https://amcu.gov.ua/pronas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2015>.
14. Звіт Антимонопольного комітету України за 2016 рік від 14.03.2017. URL: <https://amcu.gov.ua/pronas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2016>.
15. Звіт Антимонопольного комітету України за 2017 рік від 28.02.2018. URL: <https://amcu.gov.ua/pronas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2017>.
16. Звіт Антимонопольного комітету України за 2018 рік від 12.03.2019. URL: <https://amcu.gov.ua/pronas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2018>.
17. Звіт Антимонопольного комітету України за 2019 рік від 12.03.2020. URL: <https://amcu.gov.ua/pronas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2019>.
18. Звіт Антимонопольного комітету України за 2020 рік від 19.03.2021. URL: <https://amcu.gov.ua/pro-nas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2020>.
19. Журик Ю.В. Актуальні питання антимонопольно-конкурентного законодавства України. *Вісник господарського судочинства*. 2010. № 6. С. 82–87.
20. Кузнецова Н., Семенюк Ю. Конкурентное законодательство Украины: проблемы и перспективы. *Юридическая практика*. 2003. № 9. С. 11–19.
21. Дахно І.І. Антимонопольне право : курс лекцій. Київ: Четверта хвиля, 1998. 352 с.

22. Кобець С. П. Світовий та вітчизняний досвід антимонопольного законодавства. *Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво*. 2013. № 4. С. 27-33.

23. Огляди ОЕСР законодавства і політики у сфері забезпечення конкуренції: Україна. 2016. Звіт щодо виконання попередніх рекомендацій. ОЕСР. 2016. URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/imported_content/5d690f5e146d2.pdf.

24. Конкурентна політика держави в умовах трансформації національної економіки: монографія / За ред. д_ра екон. наук, проф. В.Д. Лагутіна. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2008. 329 с.

25. Коротун О. Правозастосовна діяльність суб'єктів державної влади у сфері антимонопольного регулювання. *National law Journal: teoriy and practice*. 2017. № 1 (23). С. 71–74.

References

1. Smith, A. (2018). Doslidzhennia pro pryrodu i prychny bahatstva narodiv [Research on the nature and causes of the wealth of nations]. Transl. from English O. Vasiliev, M. Mezhevikina, A. Malivskiy. Kyiv, Nash format. 736 p. [in Ukrainian].

2. Alchian, Armen A. (1950). Uncertainty, Evolution and Economic Theory. *Journal of Political Economy*, Vol. 58, pp. 211-221. DOI: <http://dx.doi.org/10.1086/256940>.

3. North, D. (1997). Instituty, institutsional'nyye izmeneniya i funktsionirovaniye ekonomiki [Institutions, institutional changes and the functioning of the economy]. Transl. from English A. N. Nesterenko. Moscow, Foundation of the economic book "Nachala. 180 p. [in Russian].

4. Coase, R. H. (1960). The Problem of Social Cost. *Journal of Law and Economics*, Vol. 3, pp. 1-44.

5. Furubotn, E. (2005). Instituty i ekonomicheskaya teoriya [Institutions and economic theory]. Transl. from English V. S. Katkalo and N. P. Drozdova. St. Petersburg. Publishing House of St. Petersburg State University. 702 p. [in Russian].

6. Pro obmezheniia monopolizmu ta nedopushchenniia nedobrosovisnoi konkurentsii u pidpriemnytskii diialnosti: Zakon Ukrainy vid 18.02.1992 r. № 2133-XII [On limiting monopoly and preventing unfair competition in business activities: Law of Ukraine dated February 18, 1992 No. 2133-XII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132-12#Text> [in Ukrainian].

7. Pro Antymopolnyi komitet Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 26.11.1993 r. № 3660-XII [About the Antimonopoly Committee of Ukraine: Law of Ukraine dated November 26, 1993 No. 3660-XII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> [in Ukrainian].

8. Pro zakhyst vid nedobrosovisnoi konkurentsii: Zakon Ukrainy vid 07.06.1996 r. № 237/96-VR [On protection against unfair competition: Law of Ukraine dated June 7, 1996 No. 237/96-VR]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

9. Pro pryrodni monopolii: Zakon Ukrainy vid 20.04. 2000 r. №1682-III [On natural monopolies: Law of Ukraine dated 20.04. 2000 No. 1682-III]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14#Text> [in Ukrainian].

10. Pro zakhyst ekonomichnoi konkurentsii: Zakon Ukrainy vid 11.01. 2001 r. № 2210-III [On the protection of economic competition: Law of Ukraine dated January 11. 2001 No. 2210-III]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> [in Ukrainian].

11. Bakalinska, O. O. (2013). Problemy i perspektivy rozvytku konkurentnoho zakonodavstva Ukrainy [Problems and prospects for the development of competition legislation of Ukraine]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Journal of the Kyiv University of Law*, 3, pp. 17-21 [in Ukrainian].
12. Zvit Antymonopolnoho komitetu Ukrainy za 2014 rik vid 12.03.2015 r. [Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2014 dated March 12, 2015]. Retrieved from <https://amcu.gov.ua/pronas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2014> [in Ukrainian].
13. Zvit Antymonopolnoho komitetu Ukrainy za 2015 rik vid 14.03.2016 r. [Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2015 dated March 14, 2016]. Retrieved from <https://amcu.gov.ua/pronas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2015> [in Ukrainian].
14. Zvit Antymonopolnoho komitetu Ukrainy za 2016 rik vid 14.03.2017 r. [Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2016 dated March 14, 2017]. Retrieved from <https://amcu.gov.ua/pronas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2016> [in Ukrainian].
15. Zvit Antymonopolnoho komitetu Ukrainy za 2017 rik vid 28.02.2018 r. [Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2017 dated February 28, 2018]. Retrieved from <https://amcu.gov.ua/pronas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2017> [in Ukrainian].
16. Zvit Antymonopolnoho komitetu Ukrainy za 2018 rik vid 12.03.2019 r. [Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2018 dated March 12, 2019]. Retrieved from <https://amcu.gov.ua/pronas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2018> [in Ukrainian].
17. Zvit Antymonopolnoho komitetu Ukrainy za 2019 rik vid 12.03.2020 r. [Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2019 dated March 12, 2020]. Retrieved from <https://amcu.gov.ua/pronas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2019> [in Ukrainian].
18. Zvit Antymonopolnoho komitetu Ukrainy za 2020 rik vid 19.03.2021 r. [Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2020 dated March 19, 2021]. Retrieved from <https://amcu.gov.ua/pronas/zvitnist/richni-zviti/zvit-2020> [in Ukrainian].
19. Zhuryk, Yu.V. (2010). Aktualni pytannia antymonopolno-konkurentnoho zakonodavstva Ukrainy [Actual issues of antimonopoly and competition legislation of Ukraine]. *Visnyk hospodarskoho sudochynstva – Herald of economic justice*, 6, pp. 82–87 [in Ukrainian].
20. Kuznetsova, N., Semenyuk, Yu. (2003). Konkurentnoye zakonodatel'stvo Ukrainy: problemy i perspektivy [Competition legislation of Ukraine: problems and prospects.]. *Yuridicheskaya praktika – Legal practice*, 9, pp. 11–19 [in Russian].
21. Dakhno, I.I. (1998). Antymonopolne pravo [Antimonopoly law]. Kyiv, Chetverta khvyliya. 352 p. [in Ukrainian].
22. Kobets, S. P. (2013). Svitovyi ta vitchyzniani dosvid antymonopolnoho zakonodavstva [World and domestic experience of antimonopoly legislation]. *Derzhava ta rehiony. Ser.: Ekonomika ta pidpriemnytstvo State and regions. Ser.: Economy and entrepreneurship*, 4, pp. 27-33 [in Ukrainian].
23. Ohliady OESR zakonodavstva i polityky u sferi zabezpechennia konkurentsii: Ukraina. Zvit shchodo vykonannia poperednikh rekomendatsii [OECD reviews of competition law and policy: Ukraine. Report on the implementation of preliminary recommendations]. OECD. (2016). Retrieved from https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/imported_content/5d690f5e146d2.pdf [in Ukrainian].
24. Lahutin, V.D. (Ed). (2008). Konkurentna polityka derzhavy v umovakh transformatsii natsionalnoi ekonomiky [Competitive policy of the state in the conditions of transformation of the national economy]. Kyiv, KNTEU. 329 p. [in Ukrainian].
25. Korotun, O. (2017). Pravezastosovna diialnist subiektiv derzhavnoi vlady u sferi antymonopolnoho rehuliuвання [Law enforcement activity of state authorities in the field of antimonopoly regulation]. *National law Journal: teoriy and practice*, 1 (23), pp. 71–74 [in Ukrainian].

Надійшла до редакції 28.09.2021 р.